

הרב יהודה שביב האם כמחנכת

- א. חובת האם בחינוך
- ב. הנושאות בנטל החינוך
- ג. חינוכה של בת שבע
- ד. חינוך האם למול חינוך האב
- ה. דרכה של אם בישראל

א. חובת האם בחינוך

יש מרבותינו הסוברים כי נחלקו אמוראים בדבר חובת האם בחינוך: לדעת רבי יוחנן מוטלת מצות חינוך הצאצאים למצוות גם על האם; לדעת ריש לקיש רק על האב. ויש הסוברים שלדברי הכל אין האם חייבת¹.

ניתן להטעים את סברתם של הפוסטים כך: יסוד מוסד בחינוך - הדוגמא האישית, וכיוון שאישה פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמן, נמצא שאין היא יכולה להראות דוגמא אישית לקיום כמצוה ועושה. ברם לפי זה היה אולי מקום להבחין בין מצוות שהאישה חייבת בהן, שלגביהן יש עליה חובת חינוך, לבין מצוות שהיא פטורה מהן.

ב. הנושאות בנטל החינוך

מאידך היו שראו דווקא את הנשים כנושאות את מטלת החינוך. כך למשל כותב הרב אהרן לווין בפתח מסתו 'התעודה החינוכית':
"אחת החובות הנעלות ביותר המוטלות על האישה הישראלית היא לחנך את הבנים ברוח התורה והאמונה, כמו שאמרו חכמינו: 'נשים במאי זכיין? באקרוי בנייהו לבי כנשיתא' (ברכות י"ז, ע"א) וטעם הדבר - לפי שהאיש טרוד יום יום בעבודתו לפרנסת הבית, כך שאין דעתו ושעתו פנויות לחנך כראוי את הבנים, המשימה הזאת מוטלת אפוא על האישה. נמצא שמכורח הנסיבות הועתק כאילו החיוב מן האב אל האם".

(אם בישראל עמ' 141)²

אף הרב שמשון רפאל הירש למד מכך שהקב"ה פנה - עובר למתן תורה - אל הנשים דווקא - "שהקב"ה הביא בחשבון ראשית כל את הנשים, שעליהן מוטלת האחריות לחינוך בנינו" (עמ' 123).

---

¹ עיני אנציקלופדיה תלמודית כרך ט"ז, ערך חינוך, פרק החייבים לחנך.
² ספר זיכרון לשרה שנירר, בני ברק תש"ך.

וכבר קדמם בעל שני לוחות הברית שכתב בספרו בשער האותיות, דרך ארץ, כי הנשים מצוות על הוכחת בניהם כמו האב ויותר מהם, מטעם כי הם פנויות ומצויות יותר בבית. ובעל מנורת המאור, רבי יצחק אבוהב, למד כך מהכתוב במשלי. שהנה כך הוא כותב לגבי בחירת אישה ראויה :

"וצריך שייבחרנה משכלת ויודעת לייסר את בניה שיהיו הגונים וילמדו מטבעה וממידותיה, שבזה חייבת האשה יותר מבעלה, כמו שמצינו בבת שבע, כדגרסינן בפרק בן סורר ומורה (סנהדרין ע', ע"ב): 'דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו' (משלי ל"א, א') - אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: מלמד שכפפתו אמו ונתנתו על העמוד, אמרה לו: מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי, הכל יודעין שאביך ירא שמים הוא ועכשיו יאמרו אמו גרמה לו וכו'..." (אות קס"ח)

ג. חינוכה של בת שבע

ראיה זאת מן הכתוב במשלי יש לענות בה: אכן הכתוב מספר על האם המייסרת, כשדברי חכמים בסנהדרין מוסיפים לכך נופך ויזואלי - שכפאתו על העמוד. אבל הכתוב אף מוסר את תוכן דברי התוכחה שלה:

"אַל תַּתֵּן לְנָשִׁים חֵילָךְ... אֵל לְמַלְכִים שְׂתוּ יָיִן..."

(משלי ל"א, ג-ד')

אלו אזהרות היפות למלך אן לבן המתעתד למלוך, אבל אין זה מלמד על אימהות בכלל, ועל עניינן המיוחד בחינוך למצוות.

ד. חינוך האם למול חינוך האב

כבר העמיד ראב"ע בפירושו שם על ההפרש שבין מוסר האב למוסר האם:

"בתחילת הספר הודיע כי יסרו אביו על החכמה, וסיפר כאן שייסרתו אמו בת-שבע אחר מות אביו, ללמדו חכמה, להתרחק מן הנשים ומן היין".

(אבן עזרא שם פס' א')

לפי זה אנו מקבלים בספר משלי חתימה מעין הפתיחה: כדרך שפתיחת הספר הורה מייסר את בנו, אף בחתימת הספר אם מייסרת את בנה. אלא שאם אצל האם תוכחות המוסר תקיפות ביותר ולפי דברי חז"ל הנ"ל מתלוות להן אף סנקציות גופניות (שכפאתו על העמוד), הרי אצל האב כזאת לא מצינו. אדרבא הכתוב בתחילת ספר מלכים מספר על האב דוד ביחס לאחד מבניו:

"ולא יעצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית..."

(מלכים א' א', ו').

ואפשר שתקיפותה של בת שבע באה דווקא על רקע רפיונו של דוד.

ה. דרכה של אם בישראל

באמת לא באם המייסרת חותם ספר משלי, אבל באשת חיל. הפסוקים האחרונים חורזים בסדר א"ב את שבחיה, כישוריה ומעלותיה של אשת החיל. וכשאנו בודקים את יחסה לצאצאיה אנו מוצאים אותה דואגת רבות לצרכיהם, אפשר אף מלמדת (יתורת חסד על לשונה!), אבל מייסרת - לא מצינו. ועם זאת חינוכה עושה פירות (קמו בניה ויאשרוה!). כיצד היא מחנכת? מסתבר לא בתוכחות וייסורים, אלא במופת אישיותה והליכותיה.

מסתבר, כי זאת היא דרך החינוך היותר נאותה והולמת גם בישראל.